

Інтелектуальна місія університету. До 100-річчя Дніпровського національного університету імені Олеса Гончара

Світленко С. І. Дніпровський національний університет імені Олеса Гончара

У статті показані сучасні підходи до вивчення проблеми місії університету в сучасній історіографії. Автор поставив за мету висвітлення інтелектуальної місії університету, яка розглядається в історичній ретроспекції на прикладі Дніпровського національного університету імені Олеса Гончара. Розкрито, як упродовж ста років від часу свого заснування університет виконував свою інтелектуальну місію на різних етапах функціонування, хоча під впливом ідеологічних, суспільно-політичних та військово-політичних чинників цей процес розвивався не однолінійно по висхідній, а мав певні перерви поступовості. У статті представлено авторське бачення сутності сучасної інтелектуальної місії українського національного університету, яка полягає в істотній модернізації всіх ділянок роботи з метою підтримання і зміцнення флагманських позицій в системі вищої освіти та науки України на основі органічного поєднання сучасної теоретико-методологічної, інформаційно-технологічної й методичної підготовки фахівців, виховання їх на принципах високої професійної етики та моральності, в дусі самовідданого служіння університетській корпорації і народу України. Наголошено, що втілення в життя такого підходу передбачає активне утвердження інноваційної, інтелектуально-інформаційної моделі університетської освіти та науки, що мають розвиватися на автономних засадах і разом з тим ефективно взаємодіяти з державою, громадянським суспільством та бізнесовими колами.

Ключові слова: інтелектуальна місія; університетська корпорація; Дніпровський національний університет імені Олеса Гончара; інноваційна; інтелектуально-інформаційна модель університетської освіти та науки

Intelligent Mission of the University. To the 100th anniversary of the Oles Honchar Dnipro National University

Svitlenko S. I., Oles Honchar Dnipro National University

The article shows modern approaches to the study of the problem of university mission in modern historiography. The author aims to highlight the University's intellectual mission, which is considered in the historical retrospective on the example of the Oles Honchar Dnipro National University. It is disclosed how during the hundred years since its foundation, the university performed its intellectual mission at various stages of its functioning, although under the influence of ideological, socio-political and military-political factors, this process did not develop on a one-to-one basis ascending, but had certain breaks of graduality. The article presents the author's vision of the essence of the modern intellectual mission of the Ukrainian national university, which consists in substantially modernizing all sections of work in order to maintain and strengthen the flagship positions in the system of higher education and science of Ukraine on the basis of an organic combination of modern theoretical and methodological, informational, technological and methodical preparation. specialists, educating them on the principles of high professional ethics and morality, in the spirit of selfless service to the university corporation and people of Ukraine. It is emphasized that the implementation of such an approach involves the active approval of the innovative, intellectual and informational model of university education and science that should be developed on an autonomous basis and, at the same time, effectively interact with the state, civil society and business circles.

Keywords: intellectual mission; university corporation; Oles Honchar Dnipro National University; innovative; intellectual-informational model of university education and science

Интеллектуальная миссия университета. К 100-летию Днепровского национального университета имени Олеся Гончара

Свитленко С. И., Днепровский национальный университет имени Олеся Гончара

В статье показаны современные подходы к изучению проблемы миссии университета в современной историографии. Автор поставил целью освещение интеллектуальной миссии университета, которая рассматривается в исторической ретроспективе на примере Днепровского национального университета имени Олеся Гончара. Раскрыто, как на протяжении ста лет от времени своего основания университет выполнял свою интеллектуальную миссию на разных этапах функционирования, хотя под воздействием идеологических, общественно-политических и военно-политических факторов этот процесс развивался не однолинейно по восходящей, а имел определенные перерывы постепенности. В статье представлено авторское видение сущности современной интеллектуальной миссии украинского национального университета, которая заключается в существенной модернизации всех участков работы с целью поддержания и укрепления флагманских позиций в системе высшего образования и науки Украины на основе органического сочетания современной теоретико-методологической, информационно-технологической и методической подготовки специалистов, воспитание их на принципах высокой профессиональной этики и нравственности, в духе самоотверженного служения университетской корпорации и народу Украины. Отмечено, что воплощение в жизнь такого подхода предполагает активное утверждение инновационной, интеллектуально-информационной модели университетского образования и науки, которые должны развиваться на автономных началах и вместе с тем эффективно взаимодействовать с государством, гражданским обществом и деловыми кругами.

Ключевые слова: интеллектуальная миссия; университетская корпорация; Днепровский национальный университет имени Олеся Гончара; инновационная; интеллектуально-информационная модель университетского образования и науки

Постановка проблеми.

За умов посилення суперечностей між глобальним і національним у соціокультурному житті сучасної цивілізації відбуваються помітні зміни в європейському і світовому освітньо-науковому та культурному просторі, де загострюється конкуренція, в тому числі на ринку освітніх послуг. У цьому зв'язку актуалізується проблема подальшого осмислення наукової проблеми місії університету, яка вже має солідну традицію в зарубіжній та вітчизняній історіографії. Як цілком справедливо зазначала проф. А. А. Сбруєва, дана проблема є багатоаспектною і включає, передусім, такі виміри розгляду: філософський, культурологічний, історичний, соціологічний, організаційний, економічний, педагогічний тощо [9, с. 449-450].

У сучасній літературі проблема місії університету розглядається як «важлива умова ефективного освітнього менеджменту». У новітній історіографії посилюється інтерес до цієї проблематики і вже зроблено спроби визначити сутність та особливості зазначеного концепту. Зокрема, проф. Л. С. Шевченко розглядає місію університету в широкому і вузькому сенсах. У першому з них втілюється філософія організації, що визначає «цінності, переконання, пріоритети і принципи, якими керується колектив», а у друго-

му – «причини створення, основні цілі і напрями діяльності організації; продукти або послуги, які виробляє організація, а також потенційні ринки і споживачів, для яких вона працює». Не можна не погодитися з тим, що місія університету має чітко вказувати на напрям розвитку освіти і самого закладу вищої освіти, давати чіткі відповіді на потреби й очікування зацікавлених груп споживачів освітніх послуг та вказувати на інструменти і технології її реалізації [16].

Н. В. Горбенко розглядає місію організації як «головне призначення у суспільстві, смисл її функціонування» і визначає видами місії загальнолюдське призначення, головну стратегічну мету, самовдосконалення, національну ідею тощо. На думку автора, місія включає в себе ідеологію або основні принципи діяльності та імідж – образ, який організація створює для зовнішнього середовища. Безперечно, наявність місії університету є важливим елементом корпоративної культури [1].

Звичайно, розуміння місії університету не є чимось застиглим, раз і назавжди даним. Так, А. А. Сбруєва подала характеристику тенденцій трансформації місії університету під впливом таких чинників, як глобалізація, інтернаціоналізація, розвиток економіки знань та інформаційно-комунікаційних технологій. Учена звернула

увагу на місію провідних університетів світу. Наприклад, Гарвард вважає своєю місією надання освіти громадянам та лідерам суспільства, чому слугує переконаність у перетворювальній силі вільних мистецтв і природничо-наукової освіти. Стратегічним пріоритетом Оксфорда є розширення знань і служіння благу суспільства шляхом інтеграції наукової та освітньої діяльності університету, створення та підтримка оточуючого середовища для себе та інших. Кембридж визначає своєю місією служіння благу суспільства шляхом розширення знань і вдосконалення розуміння світу у процесі навчання й наукових досліджень [9, с. 451; 10]. Як бачимо, провідні західні університети чітко усвідомлюють свою місію і мають власну стратегію розвитку, досягаючи при цьому значних результатів.

На жаль, жоден з університетів України не входить до числа світової університетської еліти, і тому є ціла низка об'єктивних причин. Не перебільшуючи значення теоретичних чинників такої ситуації, все ж таки наголосимо, що одна із них – відсутність чіткої державної стратегії розвитку вищої школи. Ще кілька років тому проф. В. В. Іваненко акцентував на тому, що «... на урядовому рівні, по суті, немає ані стратегічного плану розвитку (не виживання!) національної вищої освіти і науки, ані загальнодержавної програми виховання молоді з визначенням конкретних цілей, завдань, етапів та механізмів їх реалізації» [3, с. 10].

Попри суттєві суспільно-політичні зміни в країні останніх років, ми й сьогодні маємо підстави наголосувати на факті «відсутності цілісної стратегії розвитку освіти України, розрахованої на тривалу історичну перспективу» [12, с. 346]. А важливим елементом такої стратегії є усвідомлення її місії, значення університетів не тільки для інтелектуальної корпорації, а і країни, суспільства в цілому. Саме тут слід шукати причини того факту, що наші заклади вищої освіти працюють згідно з тактикою виживання, а не за стратегією розвитку. Тільки визначивши такий стратегічний шлях і послідовно йдучи ним, можна реалізувати назрілу задачу, кажучи словами В. Г. Кременя, «сформувати людину з інноваційним типом мислення, інноваційним типом культури, готовністю до інноваційного типу діяльності, що стане адекватною відповіддю на перехід цивілізації в інноваційний тип розвитку» [6, с. 535].

Утім, заради справедливості зазначимо, що останнім часом концепт університетської місії

все частіше звучить на теоретичному і прикладному рівнях. Так, наприклад, Київський університет імені Бориса Грінченка так сформулював свою місію: «Сприяти кожному в цілісному розвитку і лідерському становленні, служити людині, громаді, суспільству» [5], а Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна свою місію вбачає у формулі: «Пізнавати – навчати – просвіщати» [16]. Напевно, враховуючи актуальність визначення стратегічних пріоритетів вищої університетської освіти 11 жовтня 2018 р. у Дніпровському національному університеті ім. Олеся Гончара пройшла Міжнародна наукова конференція «Суспільна місія університету в сучасному світі» [12].

Метою даної статті є розгляд інтелектуальної місії університету, що висвітлюється у сторічній ретроспекції на прикладі Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. В такій постановці дана проблема ще не досліджувалася.

Виклад основного матеріалу. Розкриваючи інтелектуальну місію Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара, слід зважати на генезис його заснування, перебіг основних етапів розвитку та сучасну ситуацію. Наприкінці XVIII – на початку XX ст. у Катеринославі визрівали передумови для його створення, виникали відповідні проекти [4, с. 30-38]. У 1917–1918 рр., за умов краху російського самодержавства, розпаду імперії й розвитку революційного процесу, рух за створення університету в Катеринославі зростає, знаходячи все більшу підтримку серед учнів, вчителів, прогресивної громадськості, діячів міського самоврядування.

Наш університет виник як класичний у 1918 р. за умов Української революції 1917–1921 рр. як наслідок спільної діяльності органів місцевого самоврядування та громадськості міста, за сприяння уряду Української Держави гетьмана П. Скоропадського 20 серпня 1918 р. управляючий Міністерством народної освіти і мистецтв М. П. Василенко та директор департаменту народної освіти Ф. Сушицький підписали статут Катеринославського університету, за яким передбачалася організація 74 кафедр на медичному, фізико-математичному, історико-філологічному і на юридичному факультетах [4, с. 39-43; 8, с. 11]. І це за умов великих соціально-політичних потрясінь цивілізаційного характеру!

Перший період функціонування університету (1918–1920) припав на надзвичайно складний період революції та громадянської війни.

У той час руйнації старого і творення нового соціально-економічного й суспільно-політичного порядку сутність інтелектуальної місії молодого університету, напевно, не усвідомлювалася «батьками-засновниками» університету на теоретичному рівні. Вельми складним був той історичний час. Утім, об'єктивно вона полягала в тому, щоб створити в Катеринославі університетське інтелектуальне середовище, започаткувати університетську освітньо-наукову традицію, навчаючи й виховуючи перше покоління студентів.

Як відомо, матеріальне й фінансове забезпечення Катеринославського університету брало на себе місцеве самоврядування, оскільки Українська держава гетьмана П. Скоропадського не мала ресурсів для утримання в місті державного університету і могла надавати новому закладу вищої освіти лише разові субсидії. Тому інтелектуальна місія Катеринославського університету на першій стадії його заснування й формування в 1918–1920 рр. полягала в тому, щоб коштом місцевої громади створити й розбудувати в губерньському центрі осередок університетської освіти і тим самим ліквідувати той дисбаланс, що простежувався в одному з найпотужніших регіонів країни між його економічним потенціалом і рівнем організації вищої освіти.

Не менш важливим було й те, що в Катеринославському університеті, відкритому як приватний навчальний заклад з російською мовою викладання, від самого початку функціонування своє важливе місце посіла українська гуманітарна компонента. Свідченням цього стало започаткування ще в 1918 р. кафедр української мови, української літератури, кафедри історії місцевого краю і Запорожжя з українською мовою викладання [7, с. 251; 2, с. 89, 137, 138]. Зазначене підтверджувало, що Придніпров'я, попри тривалу імперську політику русифікації, є українською місцевістю з потребами розвитку української мови, історії та культури на рівні університетської освіти.

Проте утвердження інтелектуальної місії в нашому університеті відбувалося не однолінійно по висхідній, а мало свої перерви поступовості. Адже навесні 1920 р. в Україні, внаслідок приходу до влади більшовиків, почався період цілеспрямованої ліквідації університетської системи освіти. З травня 1920 р. почав функціонувати Катеринославський інститут народної освіти – спадкоємець університету. На 1 січня 1921 р. КІНО функціонував у складі таких від-

ділень: дошкільного виховання (1-4 курси); підготовки класних керівників (1-2 курси); соціально-історичного (1-3 курси); словесного (1-3 курси) і біологічного. Влітку 1921 р. новий заклад вищої освіти нетривалий час став називатися КВІНО (Катеринославський вищий інститут народної освіти). В ньому функціонувало два факультети: факультет соціального виховання (соцвих) та факультет професійної освіти (профос).

У заново організованому інституті, який незабаром знову дістав назву Катеринославський ІНО, а з 1926 р. – Дніпропетровським ІНО, були вжиті усі заходи для налагодження як навчального процесу, так і наукових досліджень. Катеринославський інститут народної освіти вважався одним із кращих в республіці. Подальшу долю ДІНО визначила низка постанов Раднаркому УСРР 1930 р., сутність яких полягала в децентралізації вищого навчального закладу [4, с. 18-23].

Труднощі в навчальній і науковій діяльності 1920-х – початку 1930-х рр. були зумовлені у цей період не тільки організаційними експериментами більшовиків і нелегкими матеріальними умовами, але й тими «класовими» підозрами, політичною диференціацією й ідеологізацією, які посилено насаджувалися у стінах спочатку університету, а потім ІНО. За тих історичних умов не могло бути й мови про якусь автономію закладу вищої освіти. Це значно ускладнювало виконання КІНО/ДІНО його інтелектуальної місії, яка в той час сильною мірою залежала від правлячого більшовицького режиму, який поступово перетворювався із авторитарного на тоталітарний.

Ще більшою мірою ця ідеологічно-політична залежність виявлялася за часів комуністичного тоталітаризму 1930-х рр., які вирізнялися своєю неоднозначністю. У трагічний 1933 рік Голодомору в Україні було відновлено університетську систему. 10 березня 1933 р. було ухвалено постанову РНК УСРР «Про організацію на Україні державних університетів», а 13 вересня того ж року – постанову РНК УСРР «Мережа й контингенти державних університетів УСРР», за якою Дніпропетровський державний університет повинен складатися з чотирьох факультетів: фізико-математичного, хімічного, геологічного та економічного. 1 жовтня 1933 р. Дніпропетровський університет відкрився.

Відновлення Дніпропетровського державного університету в 1933 р. сприяло творчій праці колективу у справі відродження нашого

закладу вищої освіти з університетським статусом. Тодішня інтелектуальна місія університету полягала, по-перше, у прирощенні освітньої структури, що виявлялося у створенні нових кафедр і факультетів. Так, у 1933 р. в університеті відкрили фізико-математичний, біологічний, хімічний, геологічний та історико-економічний факультети. У 1937/38 навчальному році утворився географічний факультет, в 1938/39 навчальному році – філологічний, а в 1939/40 р. – історичний факультети. По-друге, не менш важливим уявлялося нарощування наукового потенціалу. У той час, незважаючи на труднощі, в університеті формувалися й набули поступу наукові школи у галузі теоретичної (електронної) хімії академіка М. Я. Бродського, прикладної механіки – академіка О. М. Динника, металофізики – академіка Г. В. Курдюмова, фізики рідкого стану – академіка В. І. Данилова, гідробіології – академіка Д. О. Свіренка [2, с. 23-24; 4, с. 83-97].

Утвердження інтелектуальної місії довоєнного ДДУ відбувалося у важкий час утвердження комуністичного тоталітарного режиму. Безневинними жертвами масових політичних репресій стали близько 80 викладачів і професорів. І справа не тільки у фізичній ліквідації активних представників університетського співтовариства внаслідок вакханалії терору, а і у знищенні історичної пам'яті про цілу низку діячів, які були затавровані сталіністами як «вороги народу», «українські націоналісти». Злочини сталінського режиму вели не тільки до винищення носіїв інтелектуальних цінностей, а завдали непоправну шкоду морально-психологічному клімату в колективі, який був уражений практикою доносів, огульних обвинувачень, пережив важку моральну травму [2, с. 25].

Таким чином, період 1933–1941 рр. є неозначним. З одного боку, колектив відродженого ДДУ досяг успіхів в організації навчального процесу та науково-дослідних робіт. З іншого боку, усвідомлення і втілення в життя інтелектуальної місії університету значно ускладнювалася масовими політичними репресіями, які інспірувалися комуністичним тоталітарним режимом. Тодішній університет повністю залежав і підпорядковувався ідеології, політиці та соціальній практиці правлячої партії.

Ще більші випробування на долю Дніпропетровського університету випали в роки Другої світової війни. Воєнне лихоліття кривавої війни не тільки на кілька років загальмувало процес утвердження інтелектуальної місії університе-

ту, а призвело до руйнації значної частини матеріально-технічної бази, подальшому винищенню кадрів. Після нападу нацистської Німеччини на Радянський Союз 22 червня 1941 р. період з 1941 р. до 1943 р. став, мабуть, найдраматичнішим в історії університету. Мирне життя порушилось, процеси розвитку вищої школи зупинені. Багато викладачів і студентів ДДУ за призовом чи добровільно пішли на фронт (усього понад 600 осіб), інші евакуювалися до м. Чкалов (нині – м. Оренбург) Оренбурзької області, переїхали на Урал (до м. Магнітогорськ), до станиці Ільїнська Краснодарського краю, де відкрили трудовий фронт і проводили викладацьку та науково-дослідну роботу [4, с. 104-111].

У боях із німецьким загарбниками загинуло 160 викладачів, співробітників та студентів ДДУ, яким до 60-річчя Перемоги біля наукової бібліотеки ім. Олеса Гончара встановлено Пам'ятний знак, на якому золотом навечно закарбовано їх імена. Колектив Дніпропетровського університету свято шанує пам'ять своїх випускників, студентів і співробітників, які віддали життя за свободу і незалежність Батьківщини. Вигнання нацистських окупантів з міста частинами Радянської армії 25 жовтня 1943 р. відкрило шлях для відродження наукової та освітянської діяльності у Дніпропетровському університеті. Відбудова зруйнованого університету почалася вже у вересні 1943 р. Це була тяжка праця, адже загарбники знищили близько значну частину всіх приміщень, а загальні збитки, завдані університету, визначалися в 26 265,6 тис. крб [4, с. 122].

Перші повоєнні роки були наповнені савовідданою працею учорашніх фронтовиків, тодішніх викладачів та студентів по відбудові зруйнованого університету та подальшому його розвитку. Тодішнє покоління сумлінно виконувало свою тодішню місію – відродження університету.

Після Другої світової війни умови життя та праці викладачів і студентів залишалися важкими, особливо в перші повоєнні роки, коли університет піднімався з руїн. До того ж зазначений період характеризувався виявами пізнього сталінізму. Різноманітні ідеологічні кампанії, особливо за умов «ждановщини», відчутно відбивалися на становищі колективу ДДУ. Непростий час відбудови припав на друге ректорство кандидата геологічних наук, доцента Л. І. Сафронова (1939–1941, 1945–1951).

Незважаючи на великі труднощі, у повоєнному ДДУ стала поновлюватися матеріально-тех-

нічна база, з'являлися нові спеціальності й наукові напрями, формувалося повоєнне покоління професорів. Загальна кількість студентів ДДУ у другій половині 1940-х – на початку 1950-х рр. становила від 1 900 до 2 300 чоловік. На 1952 р. в ДДУ сформувався кваліфікований викладацький колектив у складі 7 професорів і 87 кандидатів наук [2, с. 28].

У 1950-х рр. світі набирала розвитку науково-технічна революція. А тому відкриття в університеті на початку десятиліття фізико-технічного факультету, завдання якого полягало в підготовці фахівців з новітньої, у тому числі ракетно-космічної техніки, визначило подальший сутнісний вектор інтелектуальної місії університету – бути відповідним потребам науково-технічного прогресу. У 1951–1964 рр., коли ректором університету працював доктор біологічних наук, професор Г. Б. Мельников, активно відбувалася технізація ДДУ.

На початку 1960-х рр. ДДУ мав п'ять факультетів (фізико-технічний, фізико-математичний, біологічний, філологічний і хімічний), два науково-дослідних інститути, Ботанічний сад тощо. Усього ж у 1960 р. в університеті налічувалося 43 кафедри, на яких працювало 14 докторів наук і професорів. Головну увагу колектив університету приділяв відкриттю нових спеціальностей і спеціалізацій. У галузі наукових досліджень пріоритетне значення надавалося становленню фундаментальних комплексних напрямів, зміцненню зв'язків науки з виробництвом. Початок 1960-х рр. пройшов під гаслом «наближення освіти до життя». Основна увага приділялася підготовці кадрів перш за все для тих галузей, які забезпечували науково-технічний прогрес. Саме в цьому вбачалася місія тодішнього університету, який все більше ставав «космічним». Це стало основним підґрунтям перетворення його із провінційного вищого навчального закладу на один і базових у тодішньому Радянському Союзі. Зазначені процеси відбувалися в період хрущовської «відлиги» (1953–1964), який характеризувався десталінізацією, певною лібералізацією й демократизацією суспільно-політичного життя в університеті, як і в країні в цілому. Водночас спостерігалися перші прояви інакдумства серед студентів ДДУ [2, с. 29-31].

За часів керівництва університетом визначного ученого у галузі математичної теорії пружності та механіки деформівного тіла, доктора фізико-математичних наук, академіка В. І. Моссаковського (1964–1986) відбувалося нарощу-

вання матеріально-технічної бази, освітньо-наукового потенціалу Альма матер. Упродовж 1960–1980-х рр. у ДДУ постало університетське містечко, яке в основних рисах визначило сучасний вигляд нашого закладу вищої освіти.

У вересні 1966 р. ДДУ був переданий у відомче підпорядкування Головного управління навчальних закладів Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти СРСР і отримав статус базового університету, який готував спеціалістів і проводив науково-дослідницьку роботу, насамперед, для високотехнологічних галузей народного господарства. У 1970-ті рр. університет увійшов, маючи у своєму складі 8 факультетів: механіко-математичний, фізичний, хімічний, фізико-технічний, історико-філологічний, біологічний, заочний, факультет підвищення кваліфікації викладачів ВНЗ, на яких функціонували 61 кафедра. За всіма формами навчання налічувалося понад 12 тис. студентів, половину з них склали студенти денного відділення. У той час в університеті проводилася підготовка за 28 спеціальностями. Навчальний процес забезпечували 34 доктори наук і професори, 316 кандидатів наук і доцентів [4, с. 149-190].

У 1985 р., від якого бере початок період горбачовської «перебудови», серйозних соціально-економічних, суспільних та геополітичних змін на території СРСР, ДДУ залишався базовим ВНЗ Мінвузу СРСР (пізніше Державного комітету з народної освіти СРСР). У його складі налічувалось 11 факультетів денного відділення: фізико-технічний, механіко-математичний, прикладної математики, біологічний, хімічний, фізичний, радіофізичний, історичний, філологічний, економічний, педагогічний, заочний факультет і факультет підвищення кваліфікації викладацьких кадрів навчальних закладів, два НДІ, Ботанічний сад, галузеві й проблемні лабораторії. В університеті навчалось більше 13 тис. чоловік. На кафедрах працювало 972 викладачі, з яких 63 були професорами, 572 – доцентами; кандидатів наук було 606. Більше 25 напрямів науково-дослідницьких робіт сформувалися й успішно функціонували протягом 1960–1980-х рр. [4, с. 156, 161]

Ректорство відомого вченого у галузі двигунобудування, доктора технічних наук, професора, академіка НАН України В. Ф. Пріснякова (1986–1998) припало на складний перехідний час докорінних трансформацій в соціально-економічному й суспільно-політичному розвитку країни. Це позначилося на змінах в усвідомлен-

ні інтелектуальної місії університету. За часів горбачовської «перебудови» 1985–1991 рр. у СРСР університет у числі перших ВНЗ СРСР і України порушив питання про гуманізацію й гуманітаризації освіти. До навчальних планів факультетів були включені нові предмети, у тому числі українська мова, історія України, історія культури, соціологія, історія філософії, етика, естетика, екологія та ін.

Курс на гуманізацію та гуманітаризацію університетської освіти набув розвитку в перші роки після розпаду СРСР та відновлення незалежної України. Розбудова молодого держави відбувалася на тлі наростаючої системної кризи 1990-х рр. За руйнації старої системи соціально-економічних та суспільно-економічних відносин розпочалися й реформи вищої школи України. Однією з важливих інновацій стала періодична атестація всіх навчальних закладів. У жовтні 1994 р. за наказом Міністра освіти України № 278 ДДУ акредитувався в повному обсязі за IV рівнем.

Удосконалювався навчально-методичний процес. Стало діяти «Положення про рейтингову систему оцінки педагогічної діяльності викладачів ДДУ». З 1996 р. в університеті почалося поступове впровадження три-ступеневої системи освіти: «Базова вища освіта (бакалавр)», «Спеціаліст», «Магістр». Вона передбачала, по-перше, адаптацію української національної системи освіти до стандартів світової, а по-друге, – розмежування рівня підготовки фахівців [4, с. 181-190; 2, с. 35-38].

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. університет впевнено посідав одне з провідних місць серед класичних ЗВО країни в царині науково-дослідних робіт та освітнього процесу. Сьогодні Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара – це 15 тис. студентів, 35 академіків, 170 докторів наук, професорів, 605 кандидатів наук, доцентів, 62 спеціальності ступеня «бакалавр», 53 – «магістр», 35 PhD програм, 85 кафедр та 17 науково-дослідних лабораторій, 7 гуртожитків та 17 навчальних корпусів, 8 місць серед ЗВО України у наукометричній базі Scopus, 103 двосторонні рамкові угоди про міжнародне співробітництво з університетами Європи, Америки, Азії та Африки тощо [14, с. 3].

Сучасна генерація колективу на чолі з відомим ученим-механіком, доктором фізико-математичних наук, професором, членом-кореспондентом НАН України, ректором М. В. Поляковим наприкінці ХХ – в перші десятиліття ХХІ ст.

творчо осмислює і втілює в життя сучасну інтелектуальну місію університету.

Звичайно, цей процес не є простим, адже пострадянська модель розвитку незалежної України, яка домінує більш ніж чверть століття, виявила свою неефективність. Це стосується всіх галузей життя суспільства, в тому числі й університетської освіти, яка так і не змогла вийти з-під визначального впливу держави. Втім, слід пам'ятати слова видатного ученого-мислителя В. І. Вернадського, який у статті «Об основаниях университетской реформы» ще в 1901 р. писав: «Університети представляють особливі організації, які тільки частиною своїх інтересів пов'язані з державою або суспільством. Основи їх устрою покояться у вічних областях думки і істини» [15, с. 387].

Як бачимо, вчений чітко усвідомлював необхідність впровадження засад університетської автономії. Та й на початку ХХІ ст. актуальність цієї проблеми не зменшилася, про що свідчить робота консорціуму восьми українських університетів з вироблення національної стратегії університетської автономії в Україні в 2005–2008 рр. [11, с. 233]. На жаль, ця важлива ініціатива не була доведена до реального результату. Кризові явища у науці та освіті України, які мають інтелектуальну, морально-ціннісну та духовну складові, не подолані [13, с. 126-135].

Звичайно, останніми роками ситуація зі впровадженням реальної університетської автономії не була сприятливою й тому, що Україна і світ вступили в період серйозних трансформацій. Вони відбуваються на тлі світової економічної кризи, спроб змінити основи світового порядку, що склався після Другої світової війни, за умов розпалювання локальних війн та конфліктів, посилення терористичних загроз, екологічних проблем та міграційних рухів.

Утім, детальна розробка змісту і особливостей впровадження сучасної інтелектуальної місії українських університетів залишається вельми актуальним завданням, адже світ і наша країна вступили в епоху інформаційно-технологічного суспільства, в якому інтелектуалізація й інформатизація є завданнями стратегічної ваги. В цьому суспільстві університети мають стати (і в розвинутих країнах уже повною мірою стали) важливою інформаційною структурою нації [13, с. 185-191].

Висновки.

Отже, впродовж ста років від часу свого заснування Дніпровський національний

університет імені Олесь Гончара виконував свою інтелектуальну місію, хоча під впливом ідеологічних, суспільно-політичних та військово-політичних чинників її розуміння змінювалося й мало певні перерви поступовості. На наш погляд, сутність сучасної інтелектуальної місії українського національного університету полягає в істотній модернізації всіх ділянок роботи з метою підтримання і зміцнення флагманських позицій в системі вищої освіти та науки України на основі органічного поєднання сучасної теоретико-методологічної, інформаційно-технологічної й методичної підготовки фахівців. Вихованці університету мають керуватися принципами високої професійної етики та моральності, самовіддано служити універси-

тетській корпорації і народу України, зміцнювати науково-освітній потенціал нашої держави і бути конкурентними в інтелектуальному просторі Європи і світу. Безперечно, втілення в життя такого підходу передбачає активне утвердження інноваційної, інтелектуально-інформаційної моделі університетської освіти та науки, які мають розвиватися на автономних засадах і разом із тим ефективно взаємодіяти з державою, громадянським суспільством та бізнесовими колами. Вищенаведений потенціал ДНУ дає підстави стверджувати, що наш університет, як органічна складова вищої школи України, має інтелектуальні ресурси для подальшого динамічного поступу на основі усвідомлення сучасної інтелектуальної місії.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Горбенко Н. В. Корпоративна культура сучасного університету: підходи до визначення сутності / Н. В. Горбенко // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2014. – Т. 17. – № 8. – С. 47-52.
2. Дзюба А. П. Дніпровський національний університет імені Олесь Гончара. Історія. Сьогодення. Випускники. Історичне ювілейне видання / А. П. Дзюба, В. В. Іваненко, Н. П. Олійник, С. І. Світленко; редкол.: голова М. В. Поляков. – Київ: Літопис, 2018. – 305 с.
3. Іваненко В. В. Модернізація вищої освіти і формування креативного мислення та інтелекту конкурентоспроможного фахівця / В. В. Іваненко // Навчання і виховання молоді як органічний процес підготовки конкурентоспроможних фахівців у ВНЗ традиції та інновації. Матер. регіон. наук.-практ. конфер., 16 грудня 2011 р. – Дніпропетровськ, 2012. – С. 7-13.
4. Історія Дніпропетровського національного університету імені Олесь Гончара / голова редкол. проф. М. В. Поляков. – 4-те вид., перероб. і доп. – Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ, 2008. – 308 с.
5. Київський університет імені Бориса Грінченка. – Режим доступу: <http://kubg.edu.ua/prouniversitet/vizytivka/viziia-misiia-i-tsinnosti.html>
6. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї: Людина. Освіта. Соціум / В. Г. Кремень. – Київ: Грамота, 2010. – 576 с.
7. Поляков Н. В. Классический университет: от идей античности к идеям Болонского процесса / Н. В. Поляков, В. С. Савчук. – Дніпропетровськ: Изд-во ДНУ, 2007. – 596 с.
8. Поляков М. В. У витоків Дніпровського національного університету імені Олесь Гончара / М. В. Поляков, В. С. Савчук, С. І. Світленко // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2018. – Том 21. – № 6. – С. 5-12.
9. Сбруева А. А. Тенденції трансформації місії університету: порівняльно-педагогічний аналіз / А. А. Сбруева // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2015. – № 6. – С. 448-461.
10. Сбруева А. А. Трансформація місії університету в умовах суспільства знань / А. А. Сбруева // Теорії та технології інноваційного розвитку вищої освіти: глобальний і регіональний контексти. – Суми: Видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. – С. 72-84.
11. Світленко С. До 70-річчя доктора історичних наук, професора В. Іваненка / С. Світленко, О. Удод // Укр. іст. журн. – 2018. – № 2. – С. 229-236.
12. Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Суспільна місія класичного університету в сучасному світі», приуроченої до 100-річчя ДНУ імені Олесь Гончара / ред. кол.: М. В. Поляков (голова) та ін. – Дніпро: ДНУ, 2018. – 522 с.
13. Україна: інтелект нації на межі століть / керівник авт. колект. В. К. Врублевський. – Київ: Інф.-видавн. центр «Інтелект», 2000. – 516 с.
14. Університет у цифрах // Дніпровський університет. – 2018. – 1 жовтня. – № 8. – С. 3.
15. Университетская идея в Российской империи XVIII – начала XX веков: Антология: учеб. пособие для вузов / сост. А. Ю. Андреев, С. И. Посохов. – М.: Рос. полит. энцикл. (РОССПЭН), 2011. – 527 с.
16. Шевченко Л. С. Місія університету в системі освітнього менеджменту / Л. С. Шевченко. – Режим доступу: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5887/1/Shevchenko_77-80.pdf

REFERENCES

1. Horbenko, N.V. (2014). Korporatyvna kultura suchasnoho universytetu: pidkhydy do vyznachennia sutnosti [Corporate Culture of the Modern University: Approaches to the definition of the essence]. *Scientific and theoretical almanac «Grani», 17 (8), 47-52* [in Ukrainian].
2. Dziuba, A.P., Ivanenko, V.V., Oliinyk, N. P., & Svitlenko, S.I. (2018). *Dniprovskyyi natsionalnyi universytet imeni Olesia Honchara. Istoryia. Sogodennia. Vypusknyky. Istorychne yuvileine vydannia [Oles Gonchar Dniprovsky National University. History. Present Graduates Historical jubilee edition]*. M. V. Polakov (eds.). Kyiv: Litopys [in Ukrainian].

3. Ivanenko, V.V. (2012). *Modernizatsiia vyshchoi osvity i formuvannia kreatyvnoho myslennia ta intelektu konkurentospromozhnoho fakhivtsia* [Modernization of higher education and the formation of creative thinking and intelligence of a competitive specialist]. *Navchannia i vykhovannia molodi yak orhanichnyi protses pidhotovky konkurentospromozhnykh fakhivtsiv u VNZ tradytsii ta innovatsii – Teaching and upbringing of youth as an organic process of training of competitive specialists in higher education traditions and innovations: Proceedings of the scientific and practical conference*. Dnipropetrovsk [in Ukrainian].
4. Poliakov, M.V. (Eds.). (2008). *Istoriia Dnipropetrovskoho natsionalnoho universytetu imeni Olesia Honchara* [History of Dnipropetrovsk National University named after Oles Honchar]. (4th ed. rev.). Dnipropetrovsk: Vyd-vo DNU [in Ukrainian].
5. *Kyivskiy universytet imeni Borysa Hrinchenka* [Boris Grinchenko Kiev University]. Retrieved from: <http://kubg.edu.ua/prouniversitet/vizytivka/viziia-misiia-i-tsinnosti.html> [in Ukrainian].
6. Kremen, V.H. (2010). *Filosofii natsionalnoi idei: Liudyna. Osvita. Sotsium* [Philosophy of the national idea: Man. Education. Sotsium]. Kyiv: Hramota [in Ukrainian].
7. Poliakov, N.V., & Savchuk, V.S. (2007). *Klassicheskyi universitet: ot idei antichnosti k ideiam Bolonskoho protsessa* [Classical University: from the ideas of antiquity to the ideas of the Bologna process]. Dnipropetrovsk: Yzd-vo DNU [in Russian].
8. Poliakov, M.V., Savchuk, V.S., & Svitlenko, S.I. (2018). U vytyokiv Dniprovskoho natsionalnoho universytetu imeni Olesia Honchara [The origins of the Oles Gonchar Dniprovsky National University]. *Scientific and theoretical almanac «Grani», 21 (6)*, 5-12 [in Ukrainian].
9. Sbruieva, A.A. (2015). Tendentsii transformatsii misii universytetu: porivnialno-pedahohichnyi analiz [The Trends in the Transformation of the University's Mission: Comparative Pedagogical Analysis]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii*, 6, 448-461 [in Ukrainian].
10. Sbruieva, A.A. (2015). Transformatsiia misii universytetu v umovakh suspilstva znan [Transformation of the University's mission in a knowledge society]. *Teorii ta tekhnologii innovatsiinoho rozvytku vyshchoi osvity: hlobalnyi i rehionalnyi konteksty*. Sumy : Vydavnytstvo SumDPU im. A. S. Makarenka [in Ukrainian].
11. Svitlenko, S., & Udod, O. (2018). Do 70-richchia doktora istorychnykh nauk, profesora [To the 70th anniversary of Doctor of Historical Sciences, Professor V. Ivanenko]. *Ukr. ist. Zhurn*, 2, 229-236 [in Ukrainian].
12. Poliakov, M.V. (Eds.). (2018). *Tezy dopovidei Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Suspilna misiia klasychnoho universytetu v suchasnomu sviti», pryurochenoi do 100-richchia DNU imeni Olesia Honchara* [Abstracts of the International Scientific and Practical Conference «Public Mission of the Classical University in the Modern World», timed to the 100th anniversary of the Oles Gonchar DNU]. Dnipro: DNU [in Ukrainian].
13. Vrublevskiy, V.K. et al. (2000). *Ukraina: intelekt natsii na mezhi stolit* [Ukraine: the intellect of the nation on the verge of centuries]. Kyiv: Inf.-vydavn. tsentr «Intelekt» [in Ukrainian].
14. Universytet u tsyfrakh [University in Figures]. (2018). *Dniprovskiy universytet, 1 zhovtnia*, 8, 3 [in Ukrainian].
15. Andreev, A.Ju., & Posohov, S.I. (2011). *Universitetskaja ideja v Rossijskoj imperii XVIII – nachala XX vekov* [University idea in the Russian Empire of the XVIII - early XX centuries]. Moscow: Ros. polit. jencikl. (ROSSPJeN) [in Russian].
16. Shevchenko, L.S. *Misiia universytetu v systemi osvitnoho menedzhmentu* [University's Mission in the System of Educational Management]. Retrieved from: http://dSPACE.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5887/1/Shevchenko_77-80.pdf [in Ukrainian].

Світленко Сергій Іванович

Доктор історичних наук, професор, декан історичного факультету
Дніпровський національний університет імені Олесь Гончара
49010, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 72

Svitlenko Serhii

Doctor of Historical Sciences, Professor, Dean of the Faculty of History
Oles Honchar Dnipro National University
72, Gagarin Av., Dnipro, 49010, Ukraine

Email: svitlenko@gmail.com ORCID: 0000-0003-3313-9036

Цитування: Світленко С. І. Інтелектуальна місія університету. До 100-річчя Дніпровського національного університету імені Олесь Гончара / С. І. Світленко // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2018. – Т. 21. – № 10. – С. 17-25.

Citation: Svitlenko, S.I. (2018). Intelektualna misiia universytetu. Do 100-richchia Dniprovskoho natsionalnoho universytetu imeni Olesia Honchara [Intelligent Mission of the University. To the 100th anniversary of the Oles Honchar Dnipro National University]. *Scientific and theoretical almanac «Grani», 21(10)*, 17-25.

Стаття надійшла / Article arrived: 04.09.2018

Схвалено до друку / Accepted: 07.10.2018